

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 71 Haziran 2020 & Volume: 13 Issue: 71 June 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALANYA İPEKLİ EL SANATLARINA YÖN VERENLER* THOSA WHO LEAD SILK HANDICRAFTS IN ALANYA

Azime GÜVEN**
Filiz Nurhan ÖLMEZ***

Özet

İpekböceği yetiştiriciliği ile elde edilen kozalar ipek üretiminin temel kaynağını oluşturmaktadır. Çeşitli aşamalardan geçen kozalar, ipek ipliği olarak işlenmiş ve birçok işlevsel ipekli ürünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yüzyıllardır devam eden ipek böcekçiliği, ipek üretiminde kültürel bir birikimle estetik zeminin birleştiği bir çatı haline gelmiştir. Anadolu topraklarında da ipeğin üretimi temelde ticari bir uğraş olarak şekillense de geçen zaman dilimi içerisinde geleneksel bir kültür kimliği şeklini almıştır. Özellikle Alanya bölgesinde 18. yüzyılın sonlarıyla birlikte başlayan bu uğraş alanı, usta-çırak ilişkisiyle genişlemiş adeta yöre ile özdeşleşen bir faaliyet haline gelmiştir. Alanya, yapılan girişimlerle kısa sürede ipek üretiminin merkezi olmuştur. Günlük kullanılan giysilerden, süs eşyalarına, ev tekstillerinden, aksesuarlara kadar sosyal yaşamın her alanında ihtiyaçları karşılamak için birçok işlevsel ürün ortaya çıkmıştır. Modernleşme süreciyle başlayıp günümüzde de devam etmekte olan kırdan kente göç olgusu, birçok geleneksel bağlamı yok ettiği gibi ipek böceği yetiştiriciliğini ve ipekli el sanatlarını da olumsuz etkilemiştir. Günümüzde unutulmaya yüz tutan bu geleneksel öğretinin, sanatsal bir uğraş olarak gelecek nesillere aktarılması oldukça önemlidir. Bu doğrultuda hazırlanmış olan çalışmanın temel amacı, Alanya bölgesinde ipekli el sanatlarını temsil eden önderler üzerinden ipekli el sanatlarının gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak katılımcılarla görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Bu verilere ek olarak sahadan çekilen görsel kayıtlar ve katılımcıların kendilerine ait eser envanterleri derlenmiştir. Araştırmanın evreni Alanya İlçesi olup, örneklem sayısı 5 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Alanya Halk Eğitim Merkezi, Alanya Belediyesi, Alanya İlçe Tarım Müdürlüğü gibi kurumlardan derlenen bilgiler doğrultusunda kota örneklem yöntemiyle Nurten Gümüş, Rauf Sadullahoğlu, Refika Toklu, Seyfettin Çelik ve Yusuf Çelik olarak belirlenmiştir. Bulgularda temel olarak ipekli el sanatları bağlamında, katılımcıların yaşamları, mesleki deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar ve Alanya ipekli el sanatlarına katkılarının neler olduğu aktarılmıştır. Katılımcıların karşılaştıkları sorunlardan hareketle ipekli el sanatlarının Alanya evreninde gelecek kuşaklara aktarılması ve daha popüler hale gelmesi noktasında değerlendirmeler yapılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İpek, İpekli Dokuma, İpekli El Sanatları, İpek Böcekçiliği, Alanya.

Abstract

Cocoons obtained by silkworm breeding constitute the main source of silk production. The cocoons, which have passed through various stages, have been processed as silk threads and have enabled many functional silk products to appear. Silk breeding, which has been going on for centuries, has become a roof where a cultural accumulation and aesthetic ground unite in silk production. Although the production of silk in Anatolian lands was mainly shaped as a commercial pursuit, it took the form of a traditional cultural identity within the time span. This field of activity, which started especially with the end of the 18th century in the Alanya region, has expanded with the master-apprentice relationship and has become an activity that almost identifies with the region. Alanya became the center of silk production in a short time with the initiatives made. Many functional products have emerged to meet the needs in every

* Bu makale, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı'nda yürütülmekte olan "Alanya İpekli El Sanatlarına Yön Verenler" başlıklı Yüksek Lisans Tezinin bir bölümünden alınmıştır.

** Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Mail: azimeguven93@gmail.com

*** Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, E Mail: filiz.olmez@ahievran.edu.tr

area of social life, from daily-used clothes to ornaments and home textiles to accessories. The phenomenon of rural to urban migration, which started with the modernization process and continues today, has negatively affected silkworm cultivation and silk handicraft as well as destroying many traditional contexts. It is very important to transfer this traditional doctrine, which is forgotten today, to future generations as an artistic pursuit. The main purpose of the study prepared in this direction was determined to ensure that silk handicrafts are transferred to future generations over the leaders representing silk handicrafts in Alanya region. Interviews were conducted with the participants using the qualitative research method and the data obtained were analyzed descriptively. In addition to these data, visual records taken from the field and the work inventories of the participants were compiled. The universe of the research is Alanya District and the sample number consists of 5 participants. Participants were determined as Nurten Gümüş, Rauf Sadullahoğlu, Refika Toklu, Seyfettin Çelik and Yusuf Çelik with the quota sampling method in line with the information collected from institutions such as Alanya Chamber of Commerce and Industry, Alanya Public Education Center, Alanya Municipality, Alanya District Agricultural Directorate. In the findings, mainly in the context of silk crafts, the lives of the participants, their professional experiences, the problems they faced and what their contributions to Alanya silk crafts were conveyed. Based on the problems faced by the participants, evaluations were made in order to transfer the silk handicrafts to the next generations in the Alanya universe and become more popular and solutions were offered.

Keywords: Silk, Silk Weaving, Silk Crafts, Alanya.

Giriş

Alanya, tarihsel bağlamında birçok kültürel mirası özünde taşıyan bir yöredir. Gerek coğrafi konumuyla gerekse de bölgedeki yaşamış olan medeniyetlerin bıraktıkları folklorik unsurlarla oldukça renkli bir kültürel mirası günümüze kadar taşımayı başarmıştır. Bir liman kenti olması sebebiyle de birikimdeki bu kültürel mirası sanattan ticarete kadar birçok alanda temel materyal olarak kullanmıştır. Bunlar içerisinde en güzel örnek, geçmiş 19. yüzyılın son çeyreğine dayanan bölgedeki ipekli dokuma faaliyetleridir. Bu faaliyetler Cumhuriyet döneminde kısmi olarak yavaşlansa da 1950'li yılların ardından hızlı bir yükselişe geçmiştir. Bu bölgenin turistik değerinin bir marka haline gelmesiyle de Alanya ipekli el sanatları kısa sürede tanınır hale gelmiştir (Zaimoğlu, 2012: 170; Özgür, 1996: 100; Gönüllü, 1998: 19).

Alanya, Antalya iline bağlı bir ilçedir. Şehir merkezine yaklaşık olarak 135 km. uzaklıktadır. Coğrafi konum olarak Akdeniz kıyısında bulunmaktadır. Yüzey alanı olarak 175.658 hektarlık bir bölgeyi kapsamaktadır. Kuzey bölgesinde Toros Dağları ile Akdeniz arasında yer alan küçük bir yarımada niteliği taşımaktadır. Antik çağ döneminde Pamfilya ve Klikya medeniyetleri arasında kalan sınır çizgisinde bulunduğu için birçok seyyahın geçtiği güzergâhlar arasında yer almıştır (Şimşek, 2019, 81).

Antalya, ipek böcekçiliği ve ipekli el dokumacılığı alanında, ülkemizde ilk sekiz il içerisinde yer almaktadır (Oğuz, 2004, 35; Bozkuş, 201, : 210-216; Karacadağlı Çalık, 2017, 29). İpekböcekçiliğinin ve ipekli el dokumacılığının Antalya'da en yaygın olduğu yerler günümüzde Alanya ve Gazipaşa İlçeleridir (Gürboğa, 2008: 173). Alanya'da ipek böcekçiliğinin köklü bir geçmişi vardır. Tarih boyunca Alanya'da ipek böcekçiliği ve ipekli dokumalar yöre ekonomisinde önemli rol oynamıştır (Güçlü, 2012, 465; Taşkaya Top, 2011, 2-10).

Alanya'da ipek böcekçiliği alanında yürütülen faaliyetler, başta koza yetiştiriciliği olmak üzere, koza satışı, pazarlanması ve işlenmesidir. Başlıca ipek böcekçiliği faaliyetleri aynı zamanda yörenin ipekli el sanatlarının da temelini oluşturmaktadır (Moğol, 1992, 98; Gönüllü, 2003, 24-61; Günbulut, 2013, 34).

Bu makalenin konusu, Alanya'nın en önemli değerlerinden olan köklü tarihiyle günümüzde yaşatılmaya çalışılan, ipekli el sanatlarına yön veren kişileri belirlemek ve incelemektir. İpekli el sanatları Alanya için her ne kadar önemini koruyarak günümüze kadar gelmiş olsa da günümüzde bu alanda çalışanları ve emeği geçen kişileri konu alan bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, günümüzde Alanya'da ipekli el sanatlara yön veren önemli kişileri gün ışığına çıkarmak ve Alanya ipek böcekçiliğine yaptıkları somut katkıları ortaya koymaktır. Alanya'da ipek böcekçiliği irdelendiğinde farklı alanlarda emek harcamış ve yörede ipek böcekçiliğine yön verdiği varsayılan beş isim ön plana çıkmıştır. Bunlar; ipekli dokumacılıkta, Nurten Gümüş ve Seyfettin Çelik; koza çiçek yapımında Refika Toklu; koza yetiştiriciliği alanında Yusuf Çelik ve koza pazarlaması alanında Rauf Sadullahoğlu'dur. Bu kişilerin ipek böcekçiliği alanında yaptıkları işler doğrultusunda hayatları, mesleki deneyimleri, Alanya bölgesine katkıları ve karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

1. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada alan araştırmasında nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu çalışma kapsamında Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Alanya Halk Eğitim Merkezi, Alanya Belediyesi ve Alanya İlçe

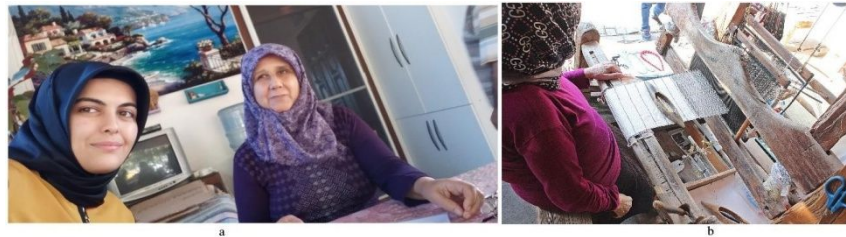
Tarım Müdürlüğü gibi kurumlardan Alanya'da ipek böcekçiliği alanında çalışan kişilerin isimlerine ulaşılmış ve gerekli bilgiler alınmıştır. Bu bilgilere dayanarak, araştırmaya şekil veren topluluğun belli özelliklerini yansıtabilmek için, topluluğun içinden yalnız bazı özelliklerde olan örneklerin belirlenmesi ile oluşturulan kota örnekleme yöntemiyle beş kişi belirlenmiştir (Kılıç, 2013: 44). Bunlar Alanya'da ipek böcekçiliğine yön verenlerden olduğu varsayılan; Nurten Gümüş, Refika Toklu, Rauf Sadullahoğlu, Seyfettin Çelik ve Yusuf Çelik'tir. Araştırmanın verileri, 2019 yılının Haziran ayında başlayıp, 2019 yılının Ekim ayına kadar süren süreçte, alanda karşılıklı görüşme ve fotoğrafla belgeleme yöntemleri ile toplanmıştır. Önceden hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorular çerçevesinde yapılan yüz yüze görüşmelerde seçilen kişilerin yaşam öyküsü, mesleki deneyimleri, karşılaştığı sorunlar ve Alanya ipek böcekçiliğine katkıları ile ilgili bilgiler toplanmış, görüşmeler kayıt altına alınmış, fotoğraflarla belgelendirilmiş, elde edilen veriler çözümlenmiş ve metinler halinde sunulmuştur.

2. Bulgular ve Yorum

Görüşmelerden elde edilen metinlerin analizi için belgelerin bilgilerle donatıldığı bağlam incelenmiş ve anlamlı çıkarımlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, günümüzün teknolojik olanaklarından da yararlanılarak, sosyal medya platformlarındaki etkinlikler takip edilmiş ve yapılan gözlemler çıkarımlara dâhil edilmiştir.

2.1. Nurten Gümüş

Antalya'nın Alanya ilçesinde yaşayan sanatçı 1958 doğumludur. Alanya'da aktif olarak dokuma yapan, ipekli el dokumaları sanatçısıdır. İpekli el dokumacılığının yanında bir ev hanımıdır. Öğrenimini ilkökul düzeyine kadar tamamlayabilmiştir. Evli ve 2 çocuk annesi olan sanatçı, yaşamını doğumundan itibaren Alanya ilçesi, Alanya Kalesi civarında geçirmiştir. Nurten Gümüş 8 yaşından buyana, 58 yıldır ipekli el dokumacılığı yaparak yaşamını sürdürmüştür. Halen yörede ipekli el dokumacılığı ile uğraşmaktadır (Şekil 1: a, b).

Şekil 1: Nurten Gümüş a. Atölyesinde, b. Tezgâhı başında (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Mesleki deneyim ve bilgi birikimi araştırıldığında, dikiş, nakış ve ipekli el dokumasına yönelik teknik bilgi ve beceriye sahip olduğu belirlenmiştir. Usta, ipekli el dokumaları sanatının teknik ve becerilerini küçük yaşlardan itibaren annesi ve anneannesinden öğrenmiştir. Bu mesleğe başlamasındaki temel etken ailesinin ipekli el dokumacılığı yapıyor olmasıdır. Ailesinin ipek kumaş ve kumaştan ürettikleri giyim ve dekoratif ürünleri satarak geçimlerini sağladığı tespit edilmiştir. Aile mesleği olan ipekli el dokumacılığı ile geçimini sağlamaktadır. Herhangi bir meslek odası veya sivil toplum örgütüne üye olmayıp bireysel üretici şeklinde faaliyet göstermektedir.

Gümüş'ün ipekli el dokumacılığının hammaddesi olan kozayı kooperatiflerden ve köylerdeki üreticilerden satın almaktadır. İpek kozasını geleneksel yöntemler kullanarak ve çeşitli işlemlerden geçirerek ipek ipliği elde etmektedir. Elde ettiği ipek ipliği yine geleneksel yöntemlerle boyayarak iki çerçeveli *çulfalık* adı verilen kamçısız el tezgâhında eşsiz dokumalara dönüştürmektedir.

Şekil 2: a. Nurten Gümüş'ün ipekli el dokumacılığını öğrendiği tezgâh, b. Günümüzde kullandığı tezgâh (Azime Güven ve Nurten Gümüş Arşivi, Alanya 2019).

Çözümler aparatı, çağlık, ılgıdır, çark, eleme, kirman gibi yöreye ve ipekli dokumacılığa özgü araçları dokumada kullanmaktadır. Sanatçı, Alanya kuşağı, fular, kumaş, kravat ve diğer ürünlerde 360 tel çözgü çözmektedir. Ancak ürün türüne göre değişen sayılarda çözgü çözdüğünü de belirtmiştir. Örneğin; 50 cm eninde ipekli kumaş için 800 tel; 30 cm eninde fular için 500 tel; 25 cm eninde beyaz kumaş için 360 tel; 50 cm eninde Alanya kuşağı için 360 tel; 20 cm eninde fular için 360 tel çözgü çözmektedir. Beyaz kumaş ve diğer ürünler için 170 m, Alanya kuşağı için 2 m uzunluğunda çözgü hazırladığını belirtmiştir.

Nurten Gümüş, ipekli el dokumaları kapsamında Alanya kuşağı, filitre¹ ile birleştirilmiş iki dar dokumadan yapılan örtü, ipek kravat, renkli ipek fularlar, beyaz ipekli kumaşlar, bu kumaşlardan dikilen gömlekler, şallar üretmektedir. Sanatçının ürettiği ipekli el dokumaları ürünlerinden Şekil 3a-g' de görülmektedir.

Şekil 3: Nurten Gümüş'ün eserleri: a. Alanya kuşağı, b. İpek kravat, c. Çeşitli renklerde fularlar, d. İpek gömlek, e. İpekli mendil, f. İpek sehpa örtüsü, g. İpek şal.

Nurten Gümüş'ün ipekli el dokumaları alanında eğitim, üretim ve pazarlama alanında özel sektörle bir ilişkisinin yoktur. Bireysel çalışan ve bağımsız bir üreticidir. Örgütlü çalışmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Sanatçının ipekli el dokumacılığı alanında yaşadığı çeşitli zorluklar vardır. Bu sorunlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir;

Hammadde temininde karşılaşılan sorunlar; dokumalarının hammaddesi olan kozanın son zamanlarda üretiminin az olmasından dolayı hammaddeyi temin etmede sıkıntı yaşadığını belirtmiştir.

Üretim sürecinde karşılaşılan sorunlar; dokuma sürecinde tezgâh ve tezgâh dışı araçların bozulması veya kırılması durumlarında bakım, onarım ve tamir ettirmede sıkıntı yaşadığını belirtmiştir.

Tanıtım alanında yaşadığı sorunlar; sanatçı ürünlerinin Alanya bölgesinde ve bölge dışında tanıtımının tam olarak yapılamamasından, tanıtım ile ilgili bilgi ve deneyimi olmadığından yakınmıştır.

Pazarlama alanında yaşadığı sorunlar; sanatçı ürünlerini satacağı sürekli bir pazarın olmadığını, ürettiği ürünlerin büyük çoğunluğunu Alanya belediyesinin satın aldığını belirtmiştir.

¹ Filitre: iki dar dokumayı ipek ipele örerek birleştirilmesi.

Nurten Gümüş, yaşadığı bu sorunların çözümü olarak devlet kurumlarından herhangi bir destek almadığını, sanatını kendi çabalarıyla ayakta tutmaya çalıştığını, devletin ipekli el dokumacılığına yönelik teşvikleri hakkında herhangi bir bilgisi bulunmadığını söylemiştir. Nurten Gümüş Alanya bölgesinde hali hazırda ipekli dokumacılıkla uğraşan kendisi dışında 2 kişi bulunduğunu ve bunların da dokumacılığı bırakmak istediklerini belirtmiştir.

Nurten Gümüş örgün eğitim bağlamında 2012 yılında Alanya Belediyesi bünyesinde ipekli el dokumacılığı kursları vermiş ve birçok nitelikli sanatçı yetiştirmiştir. İpek ipliğin elde edilmesinden, çözgü iplerinin çözgüden çıkarılması ve boyanmasına oradan da çözgü iplerinin dokuma tezgâhına verilmesinden, dokunmasına ve dokumaların tezgâhtan çıkarılmasına varana kadar tüm aşamaları öğrencilerine aktarmayı başarmıştır. Kazanmış olduğu mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek ipek dokumacılığında atölyesini bir ekol haline getirmiştir. Ortaya koyduğu ürünlerin gelecek nesillere aktarılması hedefinde aktif olarak öğrenci yetiştirmeye devam etmektedir.

İpekli el dokumacılığının Alanya'da bugünkü durumuna gelmesinde, verdiği eğitimlerle, sergi ve tanıtım organizasyonları büyük rol oynamıştır. İpekli el dokumacılığının gelecek nesillere aktarılmasında en büyük fedakârlığı bu sanat dalında bildiği her şeyi ipekli el dokumacısı olmak isteyen herkese karşılık beklemeden sunması olarak değerlendirilebilir. Günümüzde resmi eğitim kurumları dışında kendi mahallesinde komşularına ve akrabalarına daha doğrusu bu sanatı merak eden herkese eğitim verdiği ve ipekli el dokumacılığının gelecek kuşakların hafızalarında yer alması için hep mücadele etmeye devam etmektedir.

Şekil 4: Nurten Gümüş ve Kursiyerlerin Görüntüsü (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

2.2. Rauf Sadullahoğlu

Antalya'nın Alanya ilçesinde yaşayan Rauf Sadullahoğlu 1947 doğumludur. Lise mezunu olan Sadullahoğlu, evli ve 3 çocuk babasıdır. Alanya merkezde uzun yıllar ipek kozası pazarlamacılığı ile uğraşmış fakat emekliliğiyle birlikte farklı işler yapmak üzere bu işini bırakmıştır.

Şekil 5: Rauf Sadullahoğlu'nun kişisel fotoğrafı (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Rauf Sadullahoğlu'nun asıl mesleği ipek kozası yetiştiriciliğidir. Bu işi babasından öğrenmiş uzun yıllar babasına yardımcı olmuştur. Daha sonra ipek kozası yetiştiriciliğinin bütün ayrıntılarını bilmesine rağmen meslek olarak ipek kozası pazarlamacılığı ile uğraşmıştır. Bölgede yetiştirilen ipek kozalarını toplayıp, Alanya Belediyesi yakınlarında özellikle Anıt bölgesinde ipekli el dokumacılığı yapanlara satarak pazarlamacılığa başlamıştır. İpek kozası pazarlamacılığını, 1970 ve 2000'li yıllar arasında yaklaşık 20 yıl

kesintisiz olarak devam ettirmiştir. İpek kozası pazarlamacılığı üzerine herhangi bir eğitim almamıştır. Sahip olduğu bilgileri tamamen geleneksel usta-çırak kültürü içerisinde babasından öğrenmiştir.

İpek kozalarını nadiren ipek kumaş üreten firmalara pazarlamaktadır. Bunun temel nedeni kozaların uzun süre depolanamamasıdır. Firmanın istediği mevsimde genellikle koza az olabildiğinden veya hiç olmadığından genellikle yerel dokuma faaliyetleri yapan kişilere koza satışı yapmaktadır.

İpek kozasının pazarlanmasında herhangi bir zorluk yaşamamaktadır. Fakat mesleğe adım attığı ilk yıllarda koza, üreticilerden alınıp daha sonra kurutularak satıldığı için ciddi zorluklar yaşadığını ifade etmiştir. 1970'li yıllarda ortaya çıkan halı iplik üretimi faaliyetlerindeki artış, Alanya'da mancılıklı (ipek kozasından iplik elde etme) üretimi beraberinde getirmiş ve yaşamış olduğu bu zorluk da ortadan kalkmıştır. Bu tarihlerden sonra ticari faaliyeti ipekli el dokumacılarına ipek iplik pazarlama şekline dönüşmüştür.

Sadullahoğlu'nun en büyük sorun olarak dile getirdiği durum, koza ve ipek iplik pazarında yerli ipeğin yerini ithalat ipeğin alması olmuştur. Hammaddenin neredeyse büyük bir çoğunluğunun ithalattan sağlandığı ve yerel üreticiden çok az miktarda tedarik edilebildiğini belirtmiştir. 20-30 yıl öncesine kadar koza ticaretinin çok kazançlı bir iş olduğunu hatta koza ticaretinin Alanya'da küçük bir sektör olduğunu ve üretilen kozaların tamamının satılabildiğini belirtmiştir. Günümüzde yerli ipek koza alıcısının kalmadığını, dokumacıların dahi yerli değil ithal kozalar tercih ettiğini söylemiştir Hammaddeye ithalat yoluyla hızlı ve kolay erişim her ne kadar dokumacılığa yarar sağlar gibi görünse de yerel ipek üretimini kötü etkilediğine vurgu yapmıştır. Buna ek olarak da asıl büyük sorunun ipekli ürünlere olan arzın azalması olduğunu aktarmıştır.

Bu sorunların ortadan kalkması adına dış piyasa ile rekabet edebilecek seviyede, iç piyasanın desteklenmesi gerektiğini, yerli ürün tüketilmesi için halkın bilinçlendirilmesini ve yerli üreticiye ciddi teşviklerin verilmesi gerektiğini söylemiştir. Tüm bunlara ek olarak da koza üretiminin ve ipekli ürünlerin üretimi üzerine üniversitelerde ciddi kürsülerin kurularak genç beyinlerin sektöre katkıda bulunmasının önünün açılması gerektiğini dile getirmiştir. İpekli ürünlere yönelik Belediye ile Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nün bölgede aktif proje üretememesinden yakınan Sadullahoğlu, bölgede bu gibi tanıtım faaliyetlerinin hızlı bir şekilde yapılması gerektiğine değinmiştir.

Rauf Sadullaoglu, uzun yıllar koza pazarlaması alanında çalışmış adeta bu alana ömrünü adanmıştır. Bölgedeki ticari faaliyetleriyle yerel üreticiyi daima desteklemeyi hedeflemiştir. İpekli el sanatlarının gelecek nesillere aktarılması için birçok kuşklarının olduğunu nitelendirerek bu geleneksel alanın insanlarda yeniden arz talep ilişkisi içerisinde canlandırılması gerektiğine de vurgu yapmıştır. İpek kozası yetiştiriciliği ve pazarlanması ile ilgili kamu kurumları ile ortak projeler yapma noktasında herhangi bir girişimde bulunmasa da Alanya ve Bursa pazarına finansal olarak önemli kaynaklar tedarik ederek katkı sağlamıştır. Yerli koza üretiminin günümüzde sadece turistik bir faaliyet olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. İpek böcekçiliğinin başlı başına bir gelenek olarak yaşatılması ve üreticilerin çoğalması amacıyla büyük mücadeleler vermiştir.

2.3. Refika Toklu

Antalya'nın Alanya ilçesinde yaşayan Refika Toklu 1974 doğumludur. Alanya'da aktif olarak dokuma haricinde bir ipekli el sanatı olan ipek koza çiçeği yapımıyla uğraşan bir sanatçısıdır. Evli ve 2 çocuk annesi olan sanatçı lise mezunudur. Doğumundan itibaren yaşamını Alanya ilçesinde yer alan Hasbahçe Mahallesi civarında geçirmiştir.

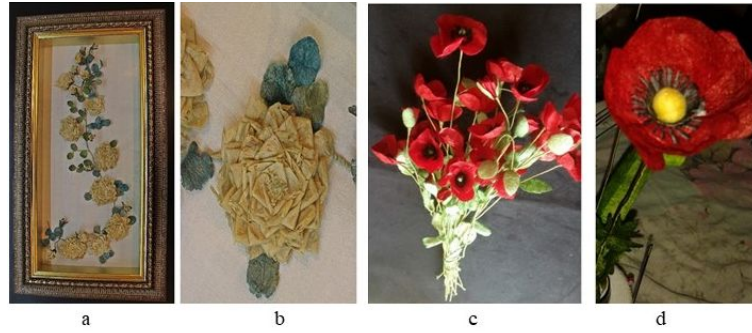

Şekil 6: a. Refika Toklu'nun günümüzdeki fotoğrafı (Azime Güven Arşivi, Alanya, 2019) b. Refika Toklu'nun gençlik fotoğrafı (http. Avrupa postası arşivi, 2012).

Sanatçı, ipek koza çiçeği yapımını 1990'lı yıllarda öğrenmiş ve meslek olarak günümüze kadar sürdürmüştür. İpek koza çiçeği yapımını usta çırak geleneği içerisinde öğrenmiştir. Bu sanat, anneannesinden Bergüzar Afyoncu'ya ondan da kendisine aktarılmıştır. Anneanesi ise koza çiçeği yapımını Mısır'dan Alanya'ya gelen kereste gemisindeki işçilerden öğrenmiştir. Anneanesi bu sanat dalında iyi bir sanatçı olarak bilinmektedir.

Kendinden önce ipek koza çiçeklerini sabitleştirmek ve koza çiçeğinin telini sarmak için ipek ipliği kullanılırken günümüzde ise yeşil naylon masura ipliği kullanılmıştır. Anneanesi tarafından ipek koza çiçeğinin ve yapraklarının boyanmasında doğal boyaların kullanıldığını öğrenmiştir. Anneanesi tarafından yukarıda anlatılan tekniklerle yapılmış olan 90 yıllık gül çiçeği tablosu Şekil 7a-b'de sunulmuştur. Motif çeşitlerini doğadaki figürleri taklit ederek yapmıştır. Anneanesi ile birlikte daha çok gelincik çiçeği motifini yapmıştır. Şekil 7c-d'de gelincik motifi fotoğflanarak sunulmuştur.

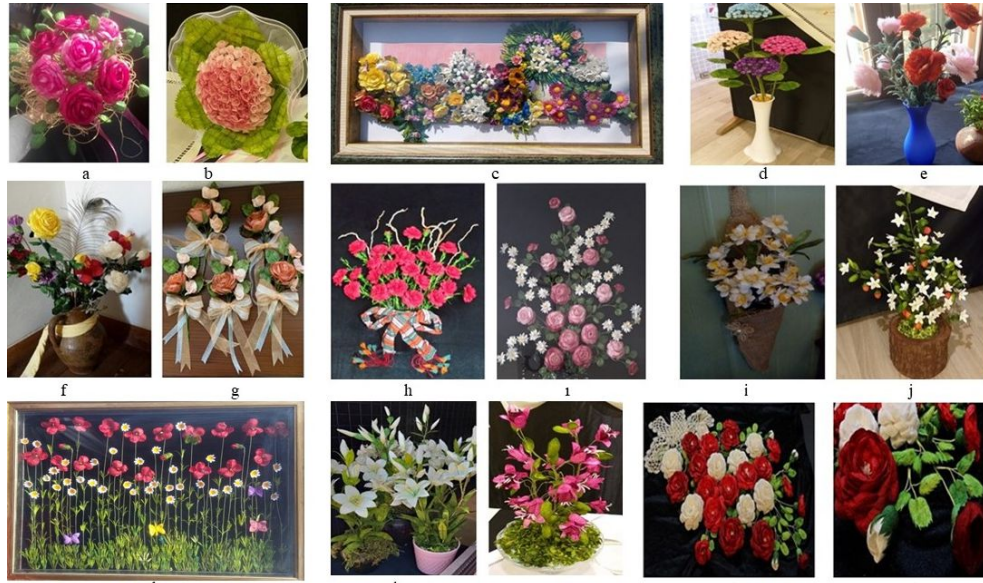

Şekil 7: a. Refika Toklu'nun anneanesinin yaptığı 90 yıllık gül çiçeği tablosu. b. Anneanesinin yaptığı Gül çiçeği motifi, c. Gelincik Çiçeği fotoğrafı. d. Gelincik Çiçeği yakından fotoğrafı (Azime Güven Arşivi, Alanya, 2019).

Sanatçı, yöredeki çiçek motiflerini kullanarak yaptığı ipek koza çiçeklerini Alanya Tophane Mahallesi'nde düzenlenen "2. Turizm Şenliği" etkinliğinde sergilemiştir. Düzenlenen bu festivalde sergiledikleri ipek koza çiçekleri, Alanya Belediye yöneticilerinin dikkatini çekmiştir. Bu doğrultuda Alanya Belediyesi kendi bünyesinde sanatçıya bir kurs açma imkânı sağlanmıştır. Fakat Toklu, mazeretlerinden dolayı kurs açmayı kabul etmemiştir. Ardından Belediye, kurs açmada ısrarcı olmuş sanatçı yerine alternatif hocalar getirilse de istenen katılımcı kursiyer sayısına ulaşamamıştır.

Alanya Belediyesi, 2012 yıllarında tekrar ipek koza çiçeğinden portakal çiçeği yapımı konusunda sanatçıdan yardım istenmiştir. Toklu, Alanya Belediyesi'nin bu isteğini kabul etmiştir. Belediye bünyesinde ipek koza çiçeğinden yaptığı portakal çiçeklerini Polonya'dan gelen misafirlere hediye etmiştir. İpek koza çiçeği yapımında ustalığı, bu gelişmelerden sonra yörede giderek yaygınlaşmıştır.

Toklu, ipek koza çiçeklerini sipariş üzerine üretip satmaktadır. Refika Toklu'nun ipek koza çiçeğinden ürettiği ürünler, aşağıda Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8: a. Gül çiçeğinden gelin çiçeği, b. Ortanca çiçeğinden gelin çiçeği, c. Koza çiçeklerinden pano, d. Vazo içerisinde ortanca çiçeği, e. Vazo içerisinde karanfil çiçeği, f. Vazo içerisinde koza çiçek çeşitleri, g. Kahve yanına çiçek, h. Karanfil çiçeği tablo, ı. Gül aralarında armut çiçeği birleşiminden koza çiçeği tablo, i. Demet biçiminde nergis çiçeği, j. Vazo içinde portakal çiçeği, k. Gelincik, papatya, kelebek birleşiminden koza çiçeği tablo, l. Saksı içerisinde orkide çiçeği, m. Saksı içerisinde küpeli çiçeği, n. Gül çiçeği tablo, o. Gül Çiçeği yakından fotoğrafı (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Sanatçı, ipek koza çiçeğinin yapımının zor ve sabır isteyen bir sanat olduğunu ifade etmiştir. Bu sanat dalı ile uğraşacak olan sanatçının tasarım yeteneğinin iyi olması gerektiğini aktarmıştır. Toklu'nun ipek koza çiçeği yapımında karşılaştığı sorunlar olarak, hammaddeye ulaşma ve pazarlama olduğunu da altını çizmiştir. İpek koza çiçeği sanatının hammaddesi olan ipek kozasının son zamanlarda üretiminin az olmasından dolayı hammaddeyi satın almada sıkıntılar yaşamıştır. Pazarlama alanında ise ipek koza çiçeğinin emeklerini kurtarmadığını belirtmiştir. Özellikle pazarlama konusunda ciddi teşviklerin oluşturulması gerektiğine de değinmiştir.

İpek koza çiçekçiliği sanatına katkılarına bakıldığında ilk göze çarpan kendinden sonra bu sanat dalını devam ettirecek sanatçıları yetiştirmesidir. Sanatının devamını sağlayacak sanatçıları ilk olarak Sapadere'de 2011-2012 yıllarında Alanya İlçe Tarım Müdürlüğü binasında kurs açarak yetiştirmiştir. İpek koza çiçek yapımı sanatı ile ilgili olarak Alanya İlçe Tarım Müdürlüğü ile birlikte Avrupa Birliği projesinde koza çiçeği öğreticisi olarak görev almıştır. Bu proje, 6 ay sürmüştür. Öğreticilik yaptığı bu kurstan kursiyerleri ile birlikte fotoğrafı Şekil 9'da sunulmuştur.

Şekil 9: Refika Toklu ve kursiyerleri (Avrupa Postası Arşivi, 2012).

Sanatçı, Alanya İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından 2012 yılında Avrupa Birliği Kalkınma projesi bünyesinde "İpeksi Dokunuşlar Projesi" adı altında düzenlenen sergide yapılan yarışmada 2. Olmuştur. Bu başarısından dolayı sergiye katılan Çanakkale Üniversitesi tarafından kendisine eğitimlik yapması yönünde istekte bulunulmuştur. Ayrıca ipek koza çiçeği kursu ve ipek koza çiçeği yapımında özel sektörle iş birliği yaptığı fakat uzun zamandır böyle bir iş birliğinin olmadığını dile getirmiştir. Bu yönde de kendisinin

herhangi bir girişimi olmamıştır. İpek koza çiçeği yapımı sanatına devletin desteği hakkında bilgisi olmadığını söylemiştir. Sanatçının böyle bir desteğin olacağı yönünde ümidinin olmadığını ifade etmiştir.

Refika Toklu, özellikle koza çiçeğinde kendini geliştirip Alanya bölgesinde birçok öğrenci yetiştirmiştir. Eserleriyle hem yurt içinde hem de yurt dışında tanınır hale gelmiştir. Sanatçının ipekli el sanatlarına dair en önemli tespiti, bu alanın üretim sürecinin zahmetli olmasına karşın, elde edilen gelirin düşük düzeyde kalması olmuştur. İnsanların değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılamak için belli bir gelir seviyesine sahip olmak gerektiğine, ancak istenen gelir sağlanamayınca, ipekli el sanatlarına yönelen bireylerin git gide azaldığına dikkati çekmiştir.

2.4. Seyfettin Çelik

Antalya'nın Alanya ilçesi, Sapadere Mahallesi'nde yaşayan Seyfettin Çelik 1984 doğumludur. Evli olan sanatçı lise mezunudur. Çelik, Alanya'da aktif olarak dokuma yapan bir ipekli dokuma ustasıdır (Şekil 10).

Şekil 10: a. Seyfettin Çelik'in günümüzdeki fotoğrafı b. gençlik fotoğrafı (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Çelik, ipekli dokumacılığı ve dokumacılığın inceliklerini kurslarda öğrenmiştir. Alanya Sapadere Köyü'nde açılan kaynak ustalığı, dokuma, desen yerleştirme, dokuma desen raporu oluşturma ve tahar çekme kurslarını başarıyla tamamlamış ve ustalık belgesi almıştır. Daha sonra Alanya Sapadere Mahallesi'nde düzenlenen bu kurslarla yetinmeyip, kendini mesleki anlamda geliştirmek için ipek dokuma ustaları olan Şaban Atas, Erhan Esen, Şevket Aydoğmuş isimli ustalardan dersler almıştır. Yaklaşık olarak 19 yıldır ipekli dokumacılık yapmaktadır. 2013 yılında "Alanya İpek Dünyası" ismiyle kendi iş yerini açmış ve ipek kumaşları Sapadere Mahallesi'nde dokuyup satışını burada yapmıştır.

Çelik'in ipek kumaş üretiminde kullandığı hammaddenin (kozayı) 10 yıl öncesine kadar kendisi üretmiştir. Elindeki hammaddenin yetersiz kaldığı durumlarda ise Alanya koza kooperatifinden temin etmiştir. Çelik, ipekli el dokumacılığında sekiz çerçeveli otomatik kara tezgâhı kullanmaktadır. Dokuma esnasından kullandığı araçlar ise şu şekildedir: masır, gücü, sıkıştırıcı değnek, mekik, selmin ağacı, tarak, tefe, otomatik iplik makinesi, otomatik iplik büküm makinesi, çözgü aparatı ve makara.

Sanatçının ürettiği ürünler arasında, pişmemiş ipek iplik ile dokunmuş (yumuşak) kumaş, pişmiş ipek iplik ile dokunmuş (hafif sert) kumaş, Alanya kuşağı, ipek şal, fular, ipek kese ipek gömlek sayılabilir. Bunları kendisi dokuyup, dikip, pazarlamıştır. Sanatçının ürettiği ipekli el dokumaları ürünlerinden olan kumaş, Alanya kuşağı, ipek şal, fular, ipek kese ipek gömlek ve bunlardan üretilen dokumaları Şekil 11'de verilmiştir.

Şekil 11: a. Altta pişmemiş ipek iplik ile dokunmuş (kolalanmamış) kumaş altta görüntüsü görünen, üste görüntüsü görünen, pişmiş ipek iplik ile dokunmuş (kolalanmış) kumaş, b. Seyfettin Çelik'in ipekten dokuduğu ürünlerden Alanya Kuşağı, c. Renkli şal dokumalar, d. Renkli şal dokuma, e. İpek kese, f. İpek gömlek (Azime Güven Arşivi, Alanya, 2019).

Sanatçının karşılaştığı sorunlar iki başlık altında toplanabilir.

Culfalık tezgâhı üretim sürecinde karşılaşılan sorunlar; dokuma sürecinde karşılaşılan tezgâh içi ve tezgâh dışı araç ve gereçlerin bozulması veya kırılması durumlarında tamir ettirilebilecek bir yeri bulunmamaktadır. Sanatçı yarı mekanize tezgâhlara geçmeden önce kullandığı el tezgâhlarını temin etmede çeşitli zorluklar yaşamıştır. Sanatçı, ipek ipliği dokumasını yaparken kullandığı araç ve gereçlerin satıldığı herhangi bir kuruluş bulamamış, ihtiyaç duyduğu araç ve gereçleri kendi imkânları ile üretmiştir. Şekil 12'de ihtiyaç duyduğu araç ve gereçleri imal ettiği atölye sunulmuştur.

Şekil 12: Araç ve gereçlerin imal edildiği atölye (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Pazarlama alanında yaşadığı sorunlar; eskiden ürettiği ürünlerin pazarlanmasında hiç sorun yaşamadığını ancak günümüzde pazarlamanın bir sorun olduğunu belirtmiştir. Günümüzde maliyet fiyatlarının yüksek olması nedeniyle ürünlerin pahalı olduğunu ve insanların alım gücünün düştüğü için de eskisi kadar yoğun alıcı bulunmadığını ifade etmiştir.

Çelik, ipekli dokuma ustası olarak bu alanda eğitimler vererek katkı sağlamıştır. Sanatçı, Alanya'da ipekli dokumaları yarı mekanize teknikle yapan tek kişidir. Mesleğini sevdiğini ve ömrünün sonuna kadar devam ettirmek istediğini ve öğrenmek isteyen her kese öğrettiğini söylemiştir. Bu nedenle ipek ipliği dokuma sanatının geleceği açısından önemli olduğu söylenebilir. Nitekim 2008 ve 2012 yılları arasında Alanya Kaymakamlığı ile Halk Eğitim Merkezinin düzenlediği ortak bir projesinde usta öğretici olarak görev almıştır. Birçok ipekli dokuma ustası yetiştirmiştir. 2017'de Alanya Kaymakamlığı ile Halk Eğitimin Merkezi ile birlikte İpekli el dokuması üzerine iş birliği yapmıştır. Özel sektör ile ürünlerin pazarlanması anlamında şu an kendisine ait dükkânı olduğu için bir iş birliğine gerek duymamaktadır. Alanya Sapadere Mahallesi'nde kadınların dokuduğu ipekli kumaşları kendi mağazasında satmış ve böylelikle yerel üreticilere destek sağlamıştır.

2.5. Yusuf Çelik

Antalya'nın Alanya ilçesinde Sapadere Mahallesi'nde yaşayan Yusuf Çelik 1956 doğumludur. Çelik, Alanya'da aktif olarak ipek kozası yetiştiriciliği yapmaktadır. İlkokul mezunu olan Çelik evli ve 8 çocuk sahibidir. Usta, yaşamını doğumundan itibaren Alanya ilçesi, Sapadere Mahallesi'nde geçirmiştir.

Şekil 13: Yusuf Çelik'in fotoğrafı (Azime Güven Arşivi, Alanya, 2019).

Çelik, ipek kozası yetiştiriciliği mesleğini öğrenmek için herhangi bir örgün eğitim almamıştır. Bu mesleği Alanya Sapadere Mahallesi'nde babasından öğrenmiştir. Yaklaşık olarak 60 yıldır ipek koza yetiştiriciliği ile uğraşmıştır. İpek koza yetiştiriciliğine başlamasında ailesinin etkili olmuştur. Sadece ipek kozası yetiştiriciliği haricinde başka bir işle uğraşmamıştır. Gerekli olan yumurtalarını Alanya Koza Kooperatifi'nden temin etmiştir. Temin ettiği yumurtaların kalitesinin iyi olduğunu, yumurtalardan çıkarılan ipek böceklerinin iyi beslenirse 1 kozadan elde edilecek ipek ipliğinin uzunluğunun bin beş yüz metre olabildiğini belirtmiştir. Özel sektör ile iş birliği yapmamış ve daima Alanya Koza Kooperatifi ile çalışmıştır. Alanya Koza Kooperatifi kurulmadan önce ise Bursa'dan gelen tüccarların ipek kozalarını satın alarak faaliyetlerinde devam etmiştir.

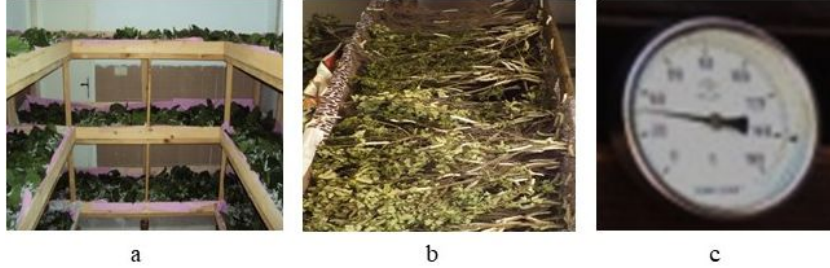
İpek kozasının ana ham maddesi olan ipek böceği yumurtalarını (Şekil 14a-b) Alanya Koza Kooperatifi'nden temin etmektedir. Çelik yumurtadan çıkan böcekleri, dut yapraklarıyla besleyip, büyütüp, koza ördürerek hammadde üretimi sağlamaktadır. İpek böceğinin beslenebilmesi için temel besin kaynağı olan dut yaprağı oldukça önemlidir (Şekil 14c). Çelik'in kullandığı dut yaprağı türü, beyaz dut ağacının yaprağıdır (Şekil 14d). İpek böcekleri olan koza yumurtalarını beslemek için beyaz dut yaprağının iri olması durumunda isteğe göre bıçak yardımıyla dut yaprakları kıyılır (Şekil 14e).

Şekil 14: a. koza yumurtaları, b. Kutudan çıkarılmış ipek böceği, c. Dut yapraklarının toplanması, d. Beyaz dut ağacı yaprağı, e. Bıçak yardımıyla kıyılan dut yaprağı (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Koza üretiminde kullandığı araç ve gereçleri genel olarak kendisinin hazırlamaktadır. İpek kozası üretiminde kullandığı araç ve gereç, tahtadan raf ve ağaç dalıdır. İpek kozası üretiminde kullanılan araçlardan olan dallar, ormandan kesme, piynar, püren, borcak gibi ağaçlardan keserek elde edilmektedir. Kullanılan tahta raf, yumurtalarından çıkan ipek böceğinin ve dut yaprağının koyuldu üretim araçtır (Şekil 15a). Ağaç dal, koza örmeye başlayan böceklerin üzerlerine koyulan çeşitli ağaç dallarıdır (Şekil 15b). Sıcaklık ve nemölçer ise İpek böceği beslemede oda sıcaklığını ve nem dengesini ayarlamaya yarayan üretim aracıdır (Şekil 15c).

Şekil 15: a. Tahtadan raflar, b. Tahtadan raflar, c. Sıcaklık ve nem ölçer, (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Çelik'in ipek böceklerini yetiştirme dönemi genellikle 15 Nisan-15 Haziran arasındadır. 60-70 derecelik nem oranı ile 25 derecelik ısı ortamında üretim sağlanır. Gelen yumurtalar ilk 10 gün bu sıcaklıkta tutulması çok önemlidir aynı şekilde verilen dut yaprakları da bu ısı değerlerini taşımalıdır (Şekil 16a). 10 günün sonunda yumurtadan çıkan böcekler raflara konular (Şekil 16b). Burada yumurtalardan çıkardığı ipek böceklerini dut yapraklarıyla hızlı bir beslenme sürecine girerler (Şekil 16c). 4 gömlek değişimi döneminde sürekli olarak yeri değiştirilir ve "ulus" adındaki dördüncü son gömlek değişimi döneminde koza örmeye hazırlanan böceklerin ortalarına 7-8 gün daha beslendikten sonra koza örme olgunluğuna ulaşırlar. (Şekil 16d-e). Bu aşamada böceklerin arasında temiz muhtelif maki çalılarını konularak koza örme işlemlerinin bu çalılara yapılması sağlanır (Şekil 16f). Böcekler dalların aralarına girerek kozayı kozayı örmeye başlar (dallara şah denir). Kozayı örmek için böcek kafasını aşağı ve yukarı hareket ettirip lif salgılayarak böcek kendisini kozanın içerisine kapatır. 3-5 gün içerisinde kozayı yapar ve kapatır (Şekil 16g). Kozayı kapatan böcek, Kozayı kapattıktan sonra böcekler dalların (şahların) arasında ortalama 7-10 gün dinlenir. Dinlenen kozalar dallardan tek tek ayrılır (Şekil 16h).

Dalların arasında dinlenmiş kozalar tek tek dallardan ayrılır (Şekil 16i). Kozanın fazla nemini almak ve kozaların içindeki birkaç böcekler kelebek olup uçmaması için Alanya Koza Tarım Satış Kooperatifi'nin fırınına dallarından ayrılmış 10 günü geçmemiş kozalar getirilir. 8 rafdan oluşan fırının rafları dışarıya çıkartılır ve kozalar rafların içine koyularak 80 derece ısı ile boğulur ve kurutulur ve nihayetinde kozalar kullanıma hazır hale gelir (Şekil 16j).

Şekil 16: a. Böcek Yumurtadan Çıkarken, b. Yumurtadan Çıkmış Böcek, c. Yumurtadan çıkarılan ipek böceklerinin tahta raflarda dut yaprakları ile beslenmesi, d. Dinlenen böcekler, e. Dut yaprağı yiyen ipek böceği, f. Koza yapmaya hazırlanan böceklerle dalların koyulması, g. Dalların arasında böceğin koza örmeye başlaması, h. Dalların arasındaki kovanın dinlenmesi, ı. Dallardan ayrılmış ipek kozaları, i. Koza fırınında kovanın boğulup kurutulması (Azime Güven Arşivi, Alanya 2019).

Yusuf Çelik, ürettiği ipek kozalarının pazarlanması hususunda bir engel yaşamamıştır. Ürettiği ipek kozaları, Alanya Koza Kooperatifi tarafından hemen alınmaktadır. İpek kozası yetiştiriciliğini yaparken karşılaştığı zorlukları aşmasında kimseden destek almamıştır. Karşılaşmış olduğu zorluklar ise şu şekilde sıralanabilir:

Hammaddeye ulaşamama; ipek koza yetiştiriciliğinin hammaddesi olan koza yumurtalarının son zamanlarda üretiminin az olmasından dolayı satın almada sıkıntıları vardır.

Üretim sürecinde karşılaşılan sorunlar; üretim sürecinde karşılaşılan sorunlar zahmetli ve hassas bir iş olduğundan tek bir kişi ile bu işi yapmanın zor olduğu dile getirilmiştir. İpek koza yetiştirme rafları ve diğer araç ve gereçlerin bozulması veya kırılması durumlarında tamir ettirilebilecek bir yerin olmadığı da büyük bir sorunu teşkil etmektedir.

Yusuf Çelik, ipek kozası yetiştiriciliğinin Alanya'da bugünkü durumuna gelmesine üretim yaparak katkı sağlamıştır. Diğer yandan ipek kozası yetiştiriciliğine istekli olan kişilere kurslar vererek katkıda bulunmuştur. Bu sanatın gelecek kuşaklara aktarılması için projeler yapılmasını, teşvik verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu mesleğin endüstriyel olarak yapılması gerektiğini de altını çizmiştir. Örnek olarak tarım ve hayvancılık alanlarına verilen devlet desteklerinin bu alanlara da verilmesi gerektiğini aktarmıştır.

İpek kozası yetiştiriciliğinde devletin herhangi bir desteği veya teşviki hakkında bilgisinin bulunmadığını fakat devletin Koza Kooperatifine destek verdiğini aktarmıştır. İpek kozası yetiştiriciliğinin bir sanat olduğunu ve projelerle desteklenerek tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılması gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra üniversitelerde ipek kozası yetiştiriciliği adında bölüm kurulması ve bu sanatın akademik olarak desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Yusuf Çelik, ipek böceği üreticisi olarak Kooperatiften aldıkları tohumlarla kendi üretimini sağlamış bu iş dışında başka bir işle meşgul olmamıştır. Bu işe hayatını adayarak oğlu Seyfettin Çelik'i yetiştirmiştir. Babadan oğula geçen bu üretim safhasında Seyfettin Çelik, dokuma sahasına yönelerek ipekli dokuma üzerine yoğunlaşmıştır. Baba oğul her iki üretici de kozadan dokuma safhasına kadar kendi yerel ürünlerini kullanmak için çabalar göstermiştir. Böylelikle bölgeye büyük katkıları olmuş ve ipekli el sanatlarının üretimden dokumaya varana kadar her safhasının gelecek nesillere aktarılmasına destek sağlamışlardır.

3. Sonuç ve Öneriler

Alanya bölgesindeki yapılan bu çalışma doğrultusunda yetiştiricilik, pazarlama ve üretim bağlamında Nurten Gümüş, Rauf Sadullahoğlu, Refika Toklu, Seyfettin Çelik ve Yusuf Çelik ile görüşülmüştür. Görüşmeler sonucunda bu kişilerin Alanya'da ipek böcekçiliği ve ipekli el sanatlarının son temsilcileri olduğu ve büyük katkıları bulunduğu belirlenmiştir. Özellikle ipek böcekçiliğinin öğretilerek yaygınlaştırılması, ipekli dokumaların üretiminin tüm zorluklarına rağmen sürdürülmesi, geleneksel

tekniklerin günümüzde yaşatılıyor olması, yine geleneksel tekniklerin modernleştirilmeye çalışılarak üretimin arttırılması gibi katkılar oldukça önemlidir.

Genel anlamda en büyük katkı ise hiçbir destek ve yardım beklemezsiniz, gerek yetiştiricilik, gerek üretim, gerekse pazarlama alanlarında canla, başla çalışan bu son neslin varlığıdır. Son nesil terimi, bu kişiler bir şekilde mesleklerini bıraktıklarında yerlerini alacak birilerinin bulunmaması nedeniyle kullanılmıştır. Görüşmeler sonucunda Alanya'da ipek böcekçiliği ve ipekli el sanatlarına yön veren bu emekçilerin dolayısıyla sektörün karşı karşıya olduğu başlıca sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

Ekonomik sorunlar: İpekböcekçiliği ilçenin ekonomik yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumda ilçede girişilecek her türlü kalkınma uğraşısı öncelikle bu alana yönelik olma durumundadır. Çünkü kurulacak kalkınma kooperatifleri ve atölyeler öncelikle kadınlara dayalı uğraşı alanlarına hitap etmelidir. Nitekim kadınlar da ipekli dokumacılığın yanı sıra değişik el sanatlarının kendileri için önemli olacağını belirtmişlerdir. Hem koza üretimi hem de pazarlanması alanlarında güçlü kooperatifleşmiş yapılara gereksinim duyulmaktadır. İpekli dokumacılığın ve ipek böceği yetiştiriciliğinin ev tipi üretimden, atölye ortamındaki üretime geçmesi gerekmektedir. Ev üretimi konumundaki dokumacılık çok erken yaşlarda yapılmakta, dokuyucuyu yıpratmakta ve herhangi bir sosyal güvencede sağlamamaktadır. Yörenin vazgeçilmez bir gelir kaynağı olan ipek böcekçiliğinde mevcut olumsuzlukların en aza indirilerek hem üretimin verimli ve zevkli hale getirilmesi hem de dokuyucu ve yetiştiricilerin örgütlenmesinin sağlanması, yörenin kalkınmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

Sosyal sorunlar: Alanya'da ipek böcekçiliği ve ipekli el sanatları ile uğraşan kişilerin eğitim düzeylerinin en fazla lise ile sınırlı olduğu gözlenmiştir. Sektörde uğraş veren kişiler genellikle ya işi ailelerinden (anneden, babadan) öğrenmekte ya da kurslarda öğrenmektedir. İpekli el sanatları üretiminin önemli bir bölümünü gerçekleştiren, ev işlerinin yanı sıra üretimin her aşamasına katılan kırsal yöre kadınının kırsal kalkınma açısından büyük önemi bulunmaktadır. Çünkü kırsal kalkınmanın hızla gerçekleşmesi isteniyorsa, eğitim düzeyi yüksek, mesleki eğitim almış, dışa açılabilmiş, teknolojiden yararlanabilen ve örgütlenmesini tamamlamış bir kırsal kadın modeli ortaya konulmalıdır.

Kültürel sorunlar: İpekli el sanatlarının geleneksel üretim yöntemlerinin unutulmakta olduğu gözlenmiştir. Kültürel bir değer olarak görülmediği ve hak ettiği yerde bulunmadığı anlaşılmıştır. Meslek olarak genç kuşaklar tarafından kabul görmemiştir. Son yıllarda kurslar açılmamakta ve açılanlara katılım olmamaktadır. Bunun sonucu olarak Alanya'da ipek böcekçiliği ve ipekli el sanatları bir kuşak sonra unutulmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

İpekböcekçiliğinin diğer el sanatları gibi pazara açılma, kadın işgücünü değerlendirme, boş zamanların değerlendirilmesi gibi işlevleri vardır. Kadın işgücünden sadece dokumacılık ve el sanatları alanlarında değil ipek böceği yetiştirme alanında da yararlanılabilir. Bu sorunlar doğrultusunda kırsal kalkınma politikalarına yeniden yön verilmesi ve ipek böcekçiliğinin dışa açılımının da sağlanarak geliştirilmesi amacıyla teşviklerin ele alınması gerektiği dikkat çekmektedir.

Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda ipek böcekçiliğinin ve ipekli dokumacılığın Alanya ve çevresinde geniş kitlelere ulaşması ve ciddi bir uğraş alanı olması için karşılaşılan sorunlara özetle şu çözüm önerileri sunulmaktadır:

Bölgede hammadde sıkıntısını ortadan kaldırma adına çeşitli teşviklerle mevsimsel olarak ciddi istihdam sorunu yaşanan kırsal bölgelerde ipek böcekçiliği yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması sağlanmalı;

İpek böcekçiliği yetiştiriciliğinde teşvik ve istihdam ihtiyacında mülki idareler başta olmak üzere istihdam sağlayan İŞKUR gibi devlet tasarrufunu içinde barındıran birçok resmi kurumlarla temasa geçilmeli;

Genç demografik yapıya ipek dokumacılığının kültürel bir miras olduğu düşüncesini aşılama adına ipek böcekçiliği ve ipekli dokuma konuları milli eğitimde yer alan birçok ders müfredatında yer alan kazanım listelerine girmeli;

Özellikle ekonomik seviyesi düşük olan ailelerde çalışmayan kadınların üretime ve ekonomik özgürlüğü kazanma amacıyla ücretsiz ipekli dokuma eğitimleri hızla çoğaltılmalı;

Hammadde temininde ithalat azaltılmalı, azaltılmıyorsa ithalattaki Uzakdoğu ülkelerinin baskınlığı azaltılarak rekabet ortamı sağlanmalı;

Üretim sürecinde gerekli araç ve gereçlerin temin edilmesinde veya tamir edilmesinde ücretsiz teşvikler sağlanmalı;

Üretici, üretim safhasının artından ürünleri pazarlama noktasına sorun yaşamamalı bu doğrultuda kooperatifler çoğaltılarak bütün ürün alış ve satışından bu kooperatifler sorumlu olmalı ve kooperatifler üreticinin hiçbir ürünü geri çevirmemeli;

İpekli dokumaya olan arzı yükseltmek için ilk olarak üretici, insanın günlük yaşamının her alanından kullanabileceği işlevsel ürün çeşit ve modellerini çoğaltmalı, tasarıma ağırlık verilmeli ve ardından da özellikle kültür bakanlığı gibi kurumlarca çeşitli platformlarda ipekli dokuma ürünlerinin kullanımı noktasında kamu spotu gibi sağlık içerikli bilgilendirmeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bozkuş, Mehmet Ali (2016). Ortaçağ Alanya'sında Ticaret ve Ticari Yollar. *Phaselis Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi*, (2): 209-223.
- Gönüllü, Ali Rıza (1998). *Alanya Folklorundan Derlemeler*. Antalya: Derya Ofset Matbaacılık.
- Gönüllü, Ali Rıza (2003). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*. İstanbul: Marmara Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Güçlü, Muhammet (1997). *XX. Yüzyılın İkinci Yarisında Antalya*. Antalya: Atso Kültür Yayınları.
- Günbulut, Ahsen (2013). *Alanya İpekböcekçiliği Mektebi*. Alanya: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Gürboğa, Nurşen (2008). Osmanlı Taşrasında Belediye İdaresi: Alanya Belediyesi (1914-1915). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6 (16-17): 165-185.
- Karacadağlı Çalık, S. G. (2017). *Alanya'da Yaşayan El Sanatları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Kılıç, Selim (2013). Örnekleme Yöntemleri, *Journal of Mood Disorders*, 3(1): 44-46.
- Moğol, Hasan (1992). Antalya'da İpek Üretimi. *Türk Dünya Araştırmaları Dergisi*, (79): 96-107.
- Oğuz, Burhan (2004). *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri-4 (Dokuma ve Giyim Teknikleri)*. İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.
- Özgür, Murat (1996). Türkiye'de İpekböcekçiliği, A.Ü. *DTCF. Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (12): 95-106.
- Şimşek, Cansu (2019). *XIII. Yüzyılda Selçukluların Antalya ve Alanya Yöresindeki Siyasi ve Ticari Faaliyetleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Taşkaya Top, Berrin (2011). Türkiye'de İpekböcekçiliği Pazarlamasında Kozabirlik'in Rolü. *Tepge Bakış Dergisi*, (13): 1-8.
- Zaimoğlu, Ömer (2012). Alanya Koza Çiçekçiliği ve Yaşayan Bir Usta: Belgüzar Afyoncu. *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (4-6 Mayıs 2012), s. 170-179. Konya: Alanya Kültür-Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.